

OUDHEIDKUNDIG JAARBOEK

VIERDE SERIE
VAN HET BULLETIN VAN DEN
NEDERLANDSCHEN
OUDHEIDKUNDIGEN BOND

ZEVENDE JAARGANG
AFLEVERING 2
SEPTEMBER 1938

N.V. BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ VOORHEEN E. J. BRILL TE LEIDEN

Maar waar dan wel? Om den hinderlijken invloed van valwinden, die rondom een kerkgebouw plegen op te treden, te ontgaan, zou de schoorsteen hoog en zoover mogelijk van den toren verwijderd moeten zijn. Ten slotte is de oplossing gevonden door den schoorsteen te brengen door de nabij gelegen woning van den predikant en de verwarmingskelder te maken onder een nieuwen voorbouw van het dienstgebouwtje, een vroegere kinderbewaarsschool, dat tusschen de pastorie en het kerkgebouw is gelegen. Met de afbraak van de kosterswoning tusschen deze voormalige bewaarsschool en de kerk, moest gepaard gaan een verbouwing en verbetering van die oude school in verband met den verwaarloosden toestand waarin deze verkeerde. Tusschen het dienstgebouwtje en de kerk is een open verbindingsingang gemaakt, zoodat de predikant vanuit zijn woning beide gebouwen kan bereiken.

Het meubilair der kerk is zeer eenvoudig gehouden. Zeer fraai is echter het Laat-Gothische koorhek waarvan helaas het middelste gedeelte verdwenen is. Dit middengedeelte is nu gesloten met een paneelwerk als achtergrond voor de Renaissance preekstoel met klankbord, die, overeenkomstig den wensch van de Kerkvoogdij, in de as van het schip is geplaatst.

Er moet vroeger nog een mooie Renaissance bank zijn geweest waarvan alleen het achterschot met aardig beeldhouwwerk is bewaard gebleven. Dit schot is gebruikt voor een bank in de kerkeraadskamer, die van de Zuiderkapel naast den toren is overgebracht naar de Noorderkapel tegen het koor.

Met het bouwen van een muurtje rondom het kerkgebouw en het aanleggen van het terrein, is deze restauratie besloten. Er blijven echter nog eenige wenschen on vervuld. Gaarne zou men zien, nu ook de pastorie in een meer waardigen toestand is gebracht, dat de ombouwing van de kerk kon worden verbeterd. Een begin is hiermede echter reeds gemaakt, waarbij eenige huisjes tijdens de uitvoering van de restauratie werden hersteld en in overeenstemming werden gebracht met het fraaie kerkgebouw. Mocht het eenmaal gelukken sommige der omringende woningen die al zeer uit den toon vallen, in een meer passend gewaad te steken dan zou, met het schilderachtige hofje, waaraan een oude kapel, thans Gemeente-museum, is gelegen, hier een hoogst aantrekkelijk dorpsbeeld zijn verkregen, waarvan men het evenbeeld niet zoo gemakkelijk zal vinden.

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DOOR DE STAD HOORN AAN VERSCHILLENDE KERKEN IN NOORDHOLLAND GESCHONKEN GEBRANDSCHILDERDE GLAZEN EN WAT ERVAN OVER IS

DOOR J. C. KERKMEIJER

De stad Hoorn heeft, evenals andere steden, in de 17e eeuw aan verschillende kerken glazen geschonken.

Het volgende is een samenvatting van wat ik over deze gebrandschilderde glazen gevonden heb; tevens heb ik nagegaan wat er thans nog van over is.

Deze opsomming kan op volledigheid geen aanspraak maken. Ik heb echter gemeend een en ander te moeten vastleggen om een grond te vormen voor verdere studie. Het lijkt mij niet onmogelijk, dat van de vele uit de kerken verdwenen glazen nog eenige over zijn. Dikwijls werden zij evenals andere voorwerpen voor een appel en een ei verkocht.

1606 EDAM

In de kerk te Edam bevindt zich een glas, waarover ik tot nu toe in de Hoornsche resolutiën niets vond. Het stelt voor: het wapen van Hoorn, door een eenhoorn

gehouden en een gezicht op Hoorn uit de Zuiderzee. Verder staat er op: Hoorn 1606 Nicolaas Delft pynx. Een bord in de kerk vermeldt, dat de kerk 24 Febr. 1602 verbrandde en dat men in Augustus 1602 met den herbouw begon. Er werd een beroep gedaan op de groote en kleine stemhebbende steden van Noord- en Zuid-Holland, op de Gedeputeerde Staten van Westfriesland en het Noorderkwartier en op andere machthebbenden om de 34 vensters van geschilderde glazen te voorzien.

Het verzoek aan de stad Hoorn is niet zonder resultaat gebleven.

Bij de restauratie van de kerk is dit glas geheel hersteld.

Eenige nieuw aangebrachte stukjes dragen het jaartal 1933.

1624 HEEMSTEDÉ

In de Vroedschaps-Resolutiën van Hoorn wordt vermeld op 23 Augustus 1624: „Die van Heemstede ter opbouwning van een Kerk toeleggen 300 Gl. en daarenboven een glas in deselve Kerk.”

(„Int jaar 1623 op den 23 Octobris is den eersten steen van de tegenwoordige kerck geleyt door Joncheer Nicolaes Pauw heer van Heemstede”).

Bij mijn bezoek in 1934 heb ik geen gebrandschilderd glas meer gevonden.

1629 HEEMSKERK

In de Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap der stad Hoorn komt op 27 Jan. 1629 voor: „Aan die van Heemskerk een glas vereert in haar nieuwe kerk.”

P. J. Glasz vermeldt in Oud Holland 1908: „De kerk te Heemskerk was in 1628 in die gedaante gebracht, welke zij nu nog heeft. Tot hare versiering vroegen de regeerders van dat dorp geschilderde glazen.”

Ik heb bij een bezoek in 1937 geconstateerd, dat ook dit glas verdwenen is.

1630 OOSTZAAN

Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap der stad Hoorn 18 Meij 1630:

„Burgemeester geauthoriseert die van Oostsaanen een nieuw glas in haar Kerk te vereeren van 50 a 60 guldens.”

De oude 17e eeuwse kerk is tot den grond afgebroken en in 1760 is de eerste steen voor het tegenwoordige gebouw gelegd. Bij mijn bezoek in 1934 heb ik geen glas ontdekt, het is in 1760 zeker ook verdwenen.

1630 EGMOND AAN DEN HOEF

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 3 September 1630: „De magistraet en Kerckenraet van Egmont op den houwe versoecken een subsidien tot opbouwning van haar afgebrande kercke.

Burgemaⁿ werden geautoriseert.”

Noord-Hollandsche Oudheden door G. van Arkel en A. W. Weissman (1894) vermeldt: „In het twaalfde en dertiende venster hebben waarschijnlijk de wapens van Edam en Hoorn gestaan, daarvan is echter niets meer over.”

Dr Hofstede de Groot noemt in een schrijven van 22-9-17:

„Een raam te Egmond op den Hoef van 1634 door Hoorn geschonken.” In de Voorloopige Lijst der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst,

provincie Noordholland (1921) lezen we: „Gebrandschilderde vensterglazen (gerestaureerd in 1913). In het derde en vierde fragmenten (waarschijnlijk van door Edam en Hoorn geschonken glazen).”

Mr P. C. Bloys van Treslong Prins en Mr J. Belonje vermelden in Genealogische en Heraldische Gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland (deel III 1929):

„Hier is een raam geweest met het wapen van Hoorn, in 1924 verdwenen.” Ook ik heb in 1934 geen raam, of fragment ervan, van Hoorn gevonden.

1635 OTERLEEK

P. J. Glasz in Oud Holland 1908 vermeldt, dat door J. van den Berg in 1740 te Oterleek geschilderde glazen waren aangetroffen, geschonken door onder andere Hoorn in 1635.

In Geneal. en Herald. Gedenkwaardigheden (1930): „Deze kerk, die uit de middeleeuwen dateerde werd in 1630—33 verbouwd en in 1924 geheel afgebroken.” Noord-Hollandsche Oudheden (1891) vermeldt geen glazen en de Voorl. Lijst (1921) evenmin. De glazen waren dus toen reeds verdwenen.

Bij mijn bezoek in 1934 vond ik een kerk van 1925 en geen glas.

1636 SCHERMERHORN

Voorl. Lijst (1921): „De in 1892 herstelde Ned. Herv. Kerk... (1634 blijkens een gedenksteen...) ...Gebrandschilderde vensters... in het koor fragmenten met de wapens, o.a. van Hoorn (1636).”

General. en Herald. Gedenkwaardigheden (1931) vermeldt het volgende:

„De gebrandschilderde vensters zijn over het algemeen zeer beschadigd... 8 vertoont het wapen van Hoorn (uit de kroon boven het schild steken twee trompetten op) voor een piedestal gedekt door een afhangend kleed, terzijde waarvan festoenen. Op de piedestal ziet men de Faam omzweefd door engeltjes. Lager in een cartouche: de scheepsstrijd in het Hoornsche Hop in het gezicht van de stad en daaronder:

Den Hoorn der Saligh h(eydt)

Ons 't Huys Davs bereyt

Ick Ben de Moeder Stadt Van Zoo Veel moedich

[Bloet

Bossu en zijn Vlootsbanier sulcx Wel getuygen doet Ick heb van allen eerst 't groot Haringnet gebreydt

A° 1416

Buyssē Schepē en Landsdouwen door de Hoorn bereyd 1636. Jan Meriszⁿ Engelsman.”

Bij mijn bezoek in 1934 was dit glas nog aanwezig. Als maker las ik Jan Merist Engelsman.

1636 BLOEMENDAAL

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 9 Juny 1636: „Die van Bloemendaal bij Haerlem versoeken een subsidie tot opbouwning van haere nieuw geboude Kerk. Burgemaⁿ geauthoriseert.”

Jhr Mr B. M. de Jonge van Ellemeet schrijft in „De Bloemendaalsche Kerkramen” (1927) het volgende: „Ten slotte nog hebben Burgemeesteren (van Haarlem) 17 November 1635, „op 't versouck van den heere Burgemeester Loo... de kercke tot Aegersberge vereert met een gla”.

„Het zelfde deden onder andere Alkmaar, Hoorn en Leiden.” Iets verder: „Het zevende naam en wapen van Hoorn met geheel een tafereel van den bekenden zeeslag van Bossu op de Zuiderzee.”

„Kerkmeesters meenden (in 1867) niet tot herstelling te kunnen overgaan en besloten de oude ramen te vervangen door nieuwe van gegoten ijzer, waarvoor de noodige gelden hun waren toegezegd. Het besluit tot verkoop werd in de couranten geadverteerd en het lucratief resultaat dezer Vandalen-daad geeft zeer lachoniek de volgende ontvangstpost uit de kerkrekening van 1867 weer:

„Enschede voor oude ramen... F. 50”

Vier ramen (waaronder dat van Hoorn) kwamen in het bezit van Jhr van den Bogaerde te Heeswijk”.

Bij mijn bezoek in 1934 werd mij meegedeeld, dat het oorspronkelijke glas van Hoorn nog te Heeswijk was en dat het in de kerk aanwezige een copie ervan was. In het Algemeen Handelsblad van 29 November 1937 las ik tot mijn genoegen, dat, dank zij den steun der overheid en de actie van een comité uit de gemeente Bloemendaal, dit glas, met nog andere, van den eigenaar van het kasteel Heeswijk kon worden teruggekocht en worden herplaatst.

1637 BUIKSLOOT

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 10 Juni 1637: „Die van Buiksloot een glas in haar nieuw op te maken kerk vergunt.”

Voorl. Lijst (1921): „De Ned. Herv. Kerk is een baksteen gebouw in 1609 ter plaatse van een andere kerk opgetrokken, verbouwd 1710 en in 1840 hersteld.” Glas wordt niet genoemd.

In 1934 heb ik ook geen gebrandschilderd glas aange troffen.

1638 DE RIJP

Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap der stad Hoorn 19 Augustus 1637: „Die van de Rijp een glas in haar nieuwe kerk te vereeren en het te laten maaken door iemand van deese stads burgeren.”

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 29 April 1638: „De Rijp een glas in de kerk vereerd en het te laten maaken door iemand van deese stads burgeren.”

Deze kerk is in 1654 verbrand en het glas zal ook wel vernietigd zijn.

Zie verder voor de Rijp op 1656.

1639 BROEK IN WATERLAND

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 18 Aug. 1639: „Die van Broeck in Waterlant tot een glas in haar nieuw geboude kerk een stuk gelds toegestaan.”

P. J. Glasz, Oud Holland 1908 vermeldt dat de kerk in 1639 voltooid was.

Voorl. lijst (1921) noemt een geschilderd glas uit de 17e eeuw, omlijsting en bekroning van 1729, hersteld 1904. Op het glas afbeeldingen van het verbranden der kerk in 1573, den toestand in 1585, in 1628 en in 1639.

Een speciaal glas van Hoorn wordt nergens genoemd en heb ik in 1934 ook niet gezien. De redactie der Resolutie is zoodanig, dat het mij voorkomt, dat Hoorn een bijdrage gegeven heeft voor het vervaardigen van bovengenoemd glas.

1652 GRAFTDIJK

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 7 Mei 1652: „Aan die van Graftdijk boven de 60 glds., nog een glas in de kerk toegelegd 30 glds.” P. J. Glasz. Oud Holland 1908 vermeldt: „De steen boven den ingang der kerk te West Graftdijk vermeldt nog, dat zij is gesticht 1651.”

Voorl. lijst (1921): „De thans Ned. Herv. kerk (XV), vernieuwd 1651, gerestaureerd 1792 en XIX.” Een glas wordt niet genoemd. Bij mijn bezoek in 1934 heb ik geen glas van Hoorn gevonden. De voorgevel is in 1902 vernieuwd.

1652 ZIJDEWIND. OUDE NIEDORP

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 20 Nov. 1652: „De Heere Burgemaⁿ zijn geauthoriseert op 't versoek van de regeerders van Oude Nierop, in de nieuwe Kercke gebout werdende op de Sijde wind, wegens de Stadt te vereeren een Glas.”

„Doch 't versoek van de Kerckmaⁿ en regenten van

Nieuwe Nierop om in plaetse van d'oude, van de Stadt een nieuw glas te hebben is geëxcuseert."

In den gevel van het gebouw te Zijdewind bevindt zich een steen waarop: „Pieter Meynert heeft de eerste Steē dese Kerck gheleyd 1652."

P. J. Glasz, Oud Holland 1908 vermeldt: „De kerk te Zijdewind werd 1652 gesticht. Er waren 8 ramen in n.l. van Gecommitteerde Raden en van de 7 steden."

N.H. Oudheden 1891 noemt geen glas te Zijdewind en ook niet te Nieuwe Niedorp.

Voorl. Lijst (1921): „De Ned. Herv. Kerk is een eenvoudig gepleisterd gebouw (XVII), thans als school gebezigd."

Bij mijn bezoek in 1934 werd het gebouw als varkensstal enz. gebruikt. Uit bovenstaande resolutie zou men op kunnen maken, dat er ook te Nieuwe Niedorp een glas van Hoorn geweest moet zijn.

1656 DE RIJP

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 16 Mei 1654: „De Gedep^s zijn geautorist te consenteeren in eene subsidie voor die van de Rijp tot opbouw van hare kercke, predicants en schoolhuis ter somme van tien duisent gn sonder meer."

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 29 Juny 1654: „d'Heeren Burgemⁿ refereeren, dat de kerkenraedt op 't versoek van die van Rijp, hadde toegestaan een collecte in kerke alhier, volgens 't exempel van naburige plaetsen tot opbouwinge van hare verbrande kerk, en subsidie heurder armen, en daerop omvraege sijn gedaen raecken 't sentiment deser vergad. dieaengaē.

Is verstaen, dat een collecte sal worden gedaen ter fine als boven, mits dat de Diaconie alhier daer van sal inhouden 't ordinaris (miomen?) ter aelmoese van hare arme."

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 25 Aug. 1654: „T' versoek van die van Rijp, om te hebben een liberale subsidie tot opbouwinge van haer kerck, predicants, school en weeshuys is geëxcuseert vermits alreeds collecte, daer voren, in onse kercke is gedaen."

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 9 Sept. 1656: „Naer Lecture van 't advis Co R. in desen quartiere leggende, in faveur, van die van de Rijp, om deselve uittes Landes Kasse, boven t alreeds genotene, tot opbouwinge van hare kerck, predicants en schoolhuis als noch te subsidiëren met drie duisent gul. Is verstaen dat onse Gedep en ter dagvaert 't selve sullen mogen accordeeren en toestaen."

7 Januari 1654 heeft een hevige brand het dorp de Rijp geteisterd, 430 huizen en 150 pakhuizen werden

vernield. Ook de kerk en het weeshuis werden een prooi der vlammen.

Uit bovenstaande resolutiën van de stad Hoorn blijkt, dat de Gecomm. Raden en de stad Hoorn door bijdragen hebben medegewerkt om den wederopbouw van kerk enz. te bevorderen.

Een schenking van een gebrandschilderd glas wordt niet vermeld. In de kerk bevinden zich echter vele gebrandschilderde glazen.

In de Voorl. lijst (1921) worden de volgende vensters genoemd: „Drie en twintig gebrandschilderde vensters (1635, 1654, 1655, 1656, 1657, 1664) waarvan zestien gerestaureerd (1877—1884) door F. Nicolas en zeven (met de wapens der zeven Noord-Hollandsche steden benoorden het IJ) gerestaureerd (1899—1904) door R. Veth. Een uit deze kerk afkomstig, vermoedelijk door P. Holsteijn geschilderd venster (circa 1655) bevindt zich nu in de Grootte Kerk te Haarlem."

Op één der glazen komt het wapen van Hoorn voor en „Hoorn Anno 1656", benevens een gezicht op de stad.

Bij mijn bezoek in 1934 was dit glas nog aanwezig. Zeer bijzonder is het gefantaseerde stadsbeeld van Hoorn. Het stelt een gracht voor met aan weerszijden huizen, op den achtergrond boomen, waarboven een toren. Op den voorgrond rechts en links zijn afgebeeld de vergaderplaats van Gecommitteerde Raden en het Logement der G.R.

Gezien de bemoeiingen van Gec. Raden is de voorstelling van deze beide gebouwen zeker bedoeld als een gedachtenis hieraan.

1657 ILPENDAM

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 24 Maart 1657: „De Hⁿ Burgemⁿ refereeren, dat voor haer waren geweest d' Kerckmrs van Ulpendam, die aen haer E versochten omme te hebben een Glas in haer nieuw te maken Kerck aldaer.

Sijn d Hⁿ Burgemⁿ geauthoriseert om die van Ulpendam te subsidiëren en voorzien met een Glas in haer Kerck van thien a twaalf Ponden Vlaems."

Resolutiën van Bⁿ en Vroedschⁿ der stad Hoorn 24 Maart 1657: „Aan die van Ulpendam te geven een glas in haar kerk van 10 a 12 ponden Vlaems."

De Voorloopige Lijst (1921) vermeldt: „De Ned. Herv. Kerk is een in 1640 verbrand en in 1650 vernieuwd gebouw, welks noordzijde in 1723 werd herbouwd en in 1850 gedeeltelijk vernieuwd (blijkens opschrift in de kerk), terwijl de westgevel en toren ge-

heel nieuw zijn (1860 blijkens een steen in den westgevel)."
Bij mijn bezoek in 1934 heb ik geen gebrandschilderd glas gevonden.

1657 ABBEKERK

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 26 Juny 1657: „De heeren burgema worden geautoris. die van Abbekerk te vereeren met sestig gul. tot een nieu Glas in haer gerepareerde Kercke, doch gelyck versoeck van die van Crommenie is geëxcuseert.”

Tresaur. rekening 1657: „Jan Ijsbrantsz glasmaker F 60 nieuw glas in de kerk tot Abbekerk.”

De kerk is blijkens een jaartal boven den ingang in 1656 herbouwd.

In 1934 was geen gebrandschilderd glas meer te vinden.

1657 HENSBROEK

Resolutie van Bn en Vroedschⁿ der stad Hoorn 13 Oct. 1657: „Authoris aan Burgema om aan die van Hensbroek in haar nieuwe kerk een glas te geven.”

Vroedschaps-Resolutiën. Hoorn 13 Oct. 1657: „Hensbroek, glas in de nieuwe kerk gegeven.”

Voorloopige Lijst (1921): „De Ned. Herv. Kerk in 1657 vervangen door een andere, die in 1838 werd hersteld.”

In 1934 was geen gebrandschilderd glas meer aanwezig.

1659 URSEM

Resolutie van Bn en Vroedsch. der stad Hoorn 10 Juny 1659: „Aan de Regenten van Urcem een Glas in haar kerk te geeven op haar versoeck, dog met menage.”

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 23 Juny 1659: „Op 't request van de regenten van Urcem om een glas te hebben van Stadtswegen in hare nieu gerepareerde kercke, sijn de heeren Burgema onder recommande van menage geautoriseert.”

In 1847 is de kerk door een nieuwe vervangen.

In 1934 was geen gebrandschilderd glas meer te vinden.

1661 GROET

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 7 Dec. 1661: „Gelyce mede de heeren burgem worden geautoriseert een glas te geven voor de kercke van Groet.”

Voorl. Lijst (1921): „Ned. Herv. kerk (1738 blijkens een steen).”

In 1934 was geen gebrandschilderd glas meer te vinden.

1662 SCHARDAM

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 10 Sept. 1662: „Schar-dam. Een glas in de kerk geaccordeerd.”

Voorl. Lijst (1921): „Ned. Herv. Kerk (XV, gewijzigd XVII). In den westgevel een steen (1662).”

In 1934 heb ik geen gebrandschilderd glas gevonden.

1662 GROSTHUIZEN

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 21 Nov. 1662: „Is mede verstaen een glas met het wapen van dese Stadt in de nieuwe gemaecte kerck van Grosthuisen te geven.”

De tegenwoordige kerk is van 1870.

In 1934 was geen gebrandschilderd glas meer aanwezig.

1663 SCHERMER, STOMPETOREN

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 9 Oct. 1663: „Gelesen de reqt van Commissarissen van de Heeren Hooftingelanden van de Schermer, inhoudende versoeck dat haer achtb. de nieu geboude kercke bij de Otelycker brugge aldaer, met een glas en 't wapen van dese stadt gelieve te vereeren. Waarop gedelibereert sijnde is verstaen het bovenstaende versoeck te accorderen.”

Resolutie van Bn en Vrn der stad Hoorn 9 Oct. 1663: „Een glas gegeven in de Schermerkerk bij de Oosterlijke brug.” In „De Schermer 1633—1933” door Mr J. Belonje wordt vermeld: „Deze kerk, ontwerp van Pieter Post is 3 Juli 1662 aanbesteed. Binnen een jaar was ze onder de kap.”

Geneal. en Herald. Gedenkwaardigheden (1931): „Boomkamp vermeldt: de volgende geschilderde glazen... en bovendien van elk der 7 West-Friesche steden.”

In 1934 was geen glas meer aanwezig.

1664 SPIERDIJK

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 13 Aug. 1664: „De Heeren Burgem: worden geautoriseert het predickhuys tot Spierdijk met een glas, doch niet excederende 25 gl. te voorsien.”

Resolutie van Burgema en Vroedschⁿ 13 Aug. 1664: „Toegestaan een glas van 25 gld., niet hoger, te geven in het Predikhuis te Spierdijk.”

Zoover mij bekend is deze kerk geheel verdwenen.

1664 OBDAM

Vroedschaps-Resolutie. Hoorn 30 Aug. 1664: „Gelesen de regt van de regenten en kerckmⁿ van Opdam ver-soeckende wegens dese stadt vereert te mogen werden met een glas in haer getimmert werdende kerk.

ende sijn naer deliberae de Heeren burgermⁿ geaucto-riseert de suppt'en een glas te mogen vergunnen.”

Resolutie van Burgemⁿ en Vroedsch. 31 Aug. 1664: „Die van Opdam geaccordeert een glas in de kerk.”

Geneal. en Herald. Gedenkwaardigheden (1930) ver-meldt, dat deze kerk is afgebroken.

Zoover mij bekend is van het gebrandschilderde glas niets meer over.

1669 WARDER

Vroedschaps-Resolutie Hoorn 16 April 1669: „Glas-in de kerk te Warder gegeven.”

Voorl. Lijst (1921): „De Ned. Herv. Kerk (1847), ter vervanging eener kruiskerk.”

In 1934 heb ik geen gebrandschilderd glas gevonden.

1669 MEDEMBLIK

Vroedschaps-Resolutie Hoorn 27 July 1669: „Glas in de kerk te Medemblik gegeven.”

Recuil van resolutiën van Burgemⁿ en Vroedschappen van Hoorn 5 Aug. 1669: „Auth. Burgem. om aan die van Medemblik een glas in haar kerk te geven.”

Nergens vind ik een glas van Hoorn in de kerk te Medemblik genoemd en in 1934 heb ik er ook niets gevonden.

Van de 26 hierboven genoemde gebrandschilderde glazen zijn er dus nog vijf ter plaatse aanwezig. Jammer genoeg is de rest verdwenen. Zijn ze weg of in het bezit van anderen gekomen? Misschien komen er aan de hand van dit overzicht nog eenige te voorschijn.

EINE WIENER HANDSCHRIFT AUS DER WERKSTATT DES MEISTERS DES ZWEDER VON CULENBORG

VON DR KURT HOLTER, WIEN

In dem jüngst erschienenen Buche von Prof. A. W. Byvanck über die holländische Miniaturenmalerei¹⁾ sind aus der Nationalbibliothek in Wien nur zwei Handschriften eingehender behandelt und eine dritte ist kurz besprochen. Obzwar die Nationalbibliothek in Bezug auf holländische Miniaturenhandschriften nicht den überwältigenden Reichtum aufzuweisen hat, den sie an flämischen besitzt, so ist doch mit diesen drei Handschriften ihr Bestand an holländischen Miniaturen nicht erschöpft. Die folgenden Zeilen sollen eine der wichtigsten Miniaturenhandschriften aus diesem Gebiete veröffentlichen, die bisher ganz unbeachtet geblieben ist.

Unter den im Jahre 1665 aus Ambras in die Hofbibliothek nach Wien gebrachten Handschriften befand sich auch eine vierbändige lateinische Bibel, cod. 1199—1202, die bei ihrer Einreihung in die Hofbibliothek mit der Signatur „Ambras Nr. 1—4“ bezeichnet wurde. Die vier Bände tragen auch heute noch auf der ersten Seite die Vermerke: Ambras Nr. 1, bzw. 2—4, welche von der Hand des damaligen Bibliothekars Peter Lambeck herrühren. Die Handschrift ist dann in Lambecks *Commentarii de Augustissima Bibliotheca Caesarea*

Vindobonensi, II., 1669, p. 746, in der zweiten Ausgabe dieses Werkes, besorgt von A. F. Kollar, II., 1769, Spalte 521 und bei Denis, *Codices theologici manuscripti Bibl. Pal. Vindob.*, Wien 1784—1800, I/1., Nr. XI—XIV, Sp. 20—22, sowie in den *Tabulae codicum manuscriptorum etc.*, I., Vindobonae 1864, p. 204, katalogisiert worden. Es gibt aber keine kunstgeschichtliche Literatur über die Handschrift, mit Ausnahme einer kurzen Notiz im Katalog der Miniaturenausstellung, Wien 1901, S. 15, Nr. 77, wo sie irrtümlich als dreibändig und als niederrheinische Arbeit angeführt ist.

Die Handschrift gelangte im Jahre 1564 aus der Innsbrucker Hofburg in die Ambraser Sammlung. Durch eine Notiz in einem Katalog aus dem Jahre 1536²⁾ ist sie als aus dem Besitze des Kaisers Maximilian I. stammend nachgewiesen. Über ihre früheren Schicksale und Vorbesitzer liegen keine weiteren Nachrichten und Eintragungen vor, es kann höchstens vermungsweise ein Zusammenhang mit einer in Brixen befindlichen Schwesterhandschrift³⁾, auf die später noch zurückgekommen werden soll, angedeutet werden. Auch die Einbände, von denen zwei, Band 2 und 3, am Anfang des 19. Jh. in der Hofbibliothek